

PIOTR KRZYSZTOF SOWIŃSKI

Uniwersytet Rzeszowski

psowinski@ur.edu.pl

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2210-5877>

SKŁADOWE PRAWA DO OBRONY W WYBRANYCH POSTĘPOWANIACH DYSCYPLINARNYCH

COMPONENTS OF DEFENSE RIGHTS IN SELECTED DISCIPLINARY PROCEEDINGS

Abstract. The text draws attention to the complexity of the right to defense in disciplinary proceedings. It notes that, in terms of structure, this brings the above right closer to the solutions used in criminal proceedings. However, this similarity does not mean that these solutions are completely identical. The approach to the components of the right to defense within disciplinary proceedings themselves also differs, due to the lack of common regulations at the statutory level. While the text considers it reasonable to differentiate between the entities acting as defenders in individual disciplinary proceedings, it criticizes the inconsistent approach to the moment at which a person subject to disciplinary charges acquires the right to defense, due to its inconsistency with the constitutional model of such defense.

Keywords: disciplinary proceedings; right to defense; accused; defender; criminal proceedings; formal defense; substantive defense

UWAGI WSTĘPNE

Niniejszy tekst ma posłużyć ustaleniu *status quo* w zakresie składowych praw do obrony w wybranych postępowaniach dyscyplinarnych, a także stanowi próbę odpowiedzi na pytanie, czy istnieje jakiś minimalny katalog uprawnień obronnych, w które należałoby wyposażać osobę, której zarzuca się popełnienie przewinienia dyscyplinarnego. Stanowi on zarazem kontynuację rozważań podjętych we *Wprowadzeniu do problematyki prawa do obrony w wybranych postępowaniach dyscyplinarnych*, mającym uzupełnić je o uwagi m.in. na temat prawa do pomocy obrońcy oraz podmiotów świadczących taką pomoc. Także

na gruncie ustaw regulujących tok postępowań dyscyplinarnych możliwe jest stwierdzenie, że funkcjonujące w ich toku prawo do obrony jest instytucją złożoną, składającą się z szeregu elementów. Nie jest to konstatacja szczególnie odkrywcza, jeśli zważy się, że w analogiczny sposób prawo do obrony kształtują przepisy Kodeksu postępowania karnego, do których te same ustawy dość zgodnie odsyłają w kwestiach tam nieuregulowanych. Ten sam Kodeks – niejako na zasadzie reakcji zwrotnej – uwzględnia fakt, że prawo do obrony należy traktować jako instytucję wykraczającą poza ramy postępowania karnego *sensu stricto*. Wyrazem powyższego jest art. 178 pkt 1 k.p.k.¹ w zakresie, w jakim tajemnicą obrończą obejmuje „fakty”, o których dowiedział się „obrońca”, nie zaś „obrońca podejrzanego” lub „obrońca oskarżonego”, co pozwala na objęcie taką ochroną także przejawów aktywności obrońcy działającego w postępowaniach dyscyplinarnych². Inna sprawa, że odesłanie do art. 6 i innych przepisów kodeksowych, ze względu na stopień ich skomplikowania i pewną hermetyczność, może okazać się w praktyce uciążliwe dla tych organów, przed którymi toczy się sprawa dyscyplinarna – wszak większość z nich jest obsadzana osobami nieposiadającymi wykształcenia prawniczego.

1. PRAWO DO POMOCY OBRÓŃCY W WYBRANYCH POSTĘPOWANIACH DISCYPLINARNYCH

Skoro już na wstępie zasygnalizowano, że prawa do obrony nie sposób uznać za instytucję homogeniczną, zasadniczym pytaniem pozostaje, jakie zawiera ono składowe oraz czy są one identyczne dla każdego z postępowań dyscyplinarnych. Wskazanie elementów prawa do obrony nie jest rzeczą łatwą, nawet Kodeks postępowania karnego bowiem nie kataloguje choćby tylko tych uprawnień, które składałyby się na minimalny standard obrony. Wskazanie składowych prawa do obrony w postępowaniach dyscyplinarnych utrudnia dodatkowo różny poziom szczegółowości ustaw oraz niejednolity zakres odesłania do odpowiedniego stosowania przepisów Kodeksu postępowania karnego. Inna sprawa, że nawet ten

¹ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego. Dz.U. z 2025 r. poz. 46 ze zm.

² Tak chociażby: M. KUROWSKI, *Komentarz do art. 178*, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Tom I. Komentarz aktualizowany*, red. D. Świecki, Warszawa 2025, teza 2; R.A. STEFAŃSKI, S. ZABŁOCKI, *Komentarz do art. 178*, [w:] R.A. Stefański, S. Zabłocki, *Kodeks postępowania karnego. Tom II. Komentarz do art. 167-296*, Warszawa 2019, teza 3; T. GRZEGORCZYK, *Kodeks postępowania karnego. Tom I. Artykuły 1-467. Komentarz*, Warszawa 2014, teza 2 do art. 178. Powyższego nie odnotowuje jednak: J. KUDEŁA, *Tajemnica obrończa i adwokacka oraz rady prawnego*, Warszawa 2015.

ostatni zabieg legislacyjny nie oznacza zupełnego braku unormowania prawa do obrony na gruncie ustawy odsyłającej.

Różnorodność podejścia do prawa do obrony w postępowaniach dyscyplinarnych wręcz rzuca się w oczy, implikując pytanie o racjonalność ustawodawcy, zwłaszcza gdy ten – wyposażając obwinionego o popełnienie deliktu dyscyplinarnego w któreś z uprawnień służących jego obronie – nie wyposaża go zarazem wyrażnie we właściwe prawo do obrony. Przykładem powyższego są przepisy Prawa o adwokaturze³ oraz Ustawy o radcach prawnych⁴. W art. 94 P. o a. oraz art. 68 ust. 4 zd. pierwsze u.r.p. jest co prawda mowa o uprawnieniu obwinionego adwokata oraz obwinionego radcy prawnego do „ustanowienia obrońcy”, ale już nie o tym, że stanowi ono składową szerszego prawa⁵. Pominięcie to można usprawiedliwiać tylko tym, że wśród stosowanych odpowiednio – *via* art. 95n pkt 1 P. o a. oraz art. 74¹ pkt 1 u.r.p. – przepisów kodeksowych znajduje się również art. 6 k.p.k. oraz stosowany wprost art. 42 ust. 2 Konstytucji RP. Ponieważ jednak odesłanie to obejmuje swym zakresem wyłącznie „sprawy nieuregulowane w ustawie”, mogłoby się wydawać, że wspomniany art. 6 k.p.k. stosować się będzie częściowo, wyłącznie w zakresie samego prawa do obrony, ale już nie tej jego składowej, która swe autonomiczne źródło ma w obydwu tych ustawach szczególnych. Inna sprawa, czy art. 95 P. o a. oraz art. 68 ust. 4 zd. pierwsze u.r.p. właściwie określają przedmiotowe uprawnienie obwinionego, sprowadzając je do umocowania („ustanowienia”), nie zaś korzystania „z pomocy”, które jest istotą tego akurat uprawnienia. Można mieć bowiem obrońcę, ale niekoniecznie gwarancję korzystania z jego usług. W mojej ocenie art. 95 P. o a. oraz art. 68 ust. 4 zd. pierwsze u.r.p. są regulacjami niewystarczającymi, a przez to rzutującymi na konieczność pełnego stosowania art. 6 k.p.k. w toku postępowań dyscyplinarnych wymierzonych przeciwko adwokatom i radcom prawnym. Trafniej tę akurat składową prawa do obrony określa art. 126 ust. 2 Ustawy o służbie cywilnej⁶ oraz art. 136bm ust. 1 pkt 4 Ustawy o Straży Granicznej⁷, jest tam bowiem mowa o „prawie korzystania z pomocy [...] obrońcy”. Prawidłowo określa się zakres tego uprawnienia także w art. 286 ust. 2 pkt 4 Prawa o szkolnictwie wyższym⁸. Nieadekwatne określenie zakresu przedmiotowego uprawnienia

³ Ustawa z dnia 26 maja 1982 r. Prawo o adwokaturze. Dz.U. z 2025, poz. 1564.

⁴ Ustawa z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych. Dz.U. z 2024 r. poz. 499.

⁵ Powyższej zależności nie dostrzega: K. KWAPISZ, *Komentarz do art. 68, [w:] Ustawa o radcach prawnych. Komentarz*, Warszawa 2011, teza 1.

⁶ Ustawa z dnia 21 listopada 2008 r. o służbie cywilnej. Dz.U. z 2024 r. poz. 409.

⁷ Ustawa z dnia 12 października 1990 r. o Straży Granicznej. Dz.U. z 2024 r. poz. 915 ze zm.

⁸ Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Dz.U. z 2024 r. poz. 1571 ze zm.

służącego realizacji prawa do obrony formalnej powieła jednak art. 248 ust. 1 pkt 4 Ustawy o Służbie Więziennej⁹ („prawo do [...] ustanowienia obrońcy”), art. 58 ust. 2 Ustawy o izbach lekarskich¹⁰, a także art. 24 Ustawy o zawodzie psychologa i samorządzie zawodowym psychologów¹¹ oraz art. 49 ust. 1 Ustawy o samorządach zawodowych architektów oraz inżynierów budownictwa¹².

Niezależnie od dostrzeżonych tu nieprawidłowości terminologicznych prawo do pomocy obrońcy pozostaje uprawnieniem, nie zaś obowiązkiem obwinionego, skoro ten takiego obrońcę „może mieć” (art. 94n P. o a., art. 68 ust. 4 zd. pierwsze u.r.p.), względnie „ma [do niego] prawo” (art. 286 ust. 2 pkt 4 i art. 315 ust. 1 P.s.w.n.; art. 126 ust. 2 u.s.c.; art. 24 u.z.p.; art. 248 ust. 1 pkt 4 u.S.W.) lub „może ustanowić” (art. 58 ust. 2 u.i.l., art. 49 ust. 1 u.s.z.a.i.b.). Powiązanie obrońcy z osobą obwinionego powoduje, że jest to zarazem uprawnienie przysługujące wyłącznie temu jednemu uczestnikowi postępowania dyscyplinarnego, co skądinąd cechuje także obrońcę w sprawach karnych, w których jest on pomocnikiem prawnym wyłącznie podejrzanego i oskarżonego. Prawo obwinionego do pomocy obrońcy nie podlega ograniczeniu, a opatrzenie przez art. 126 ust. 2 zd. pierwsze u.s.c. prawa członka korpusu służby cywilnej do pomocy wybranego przez siebie obrońcy klauzulą: „z zastrzeżeniem przepisów o ochronie tajemnicy ustawowo chronionej”, należy interpretować jako poddanie tegoż obrońcy procedurze dopuszczenia do tych tajemnic i spełnienia przezeń określonych warunków takiego dostępu.

Te same ustawy szczególnie rozstrzygają równocześnie o tym, kto może pełnić funkcję obrońcy obwinionego. Z uwagi na specyfikę postępowań dyscyplinarnych oraz mnogość zawodów ustawodawca odszedł od karnoprosesowego modelu obrony formalnej, w myśl którego monopol w tym zakresie przysługuje tylko adwokatom i radcom prawnym (art. 82 k.p.k.). Inna rzecz, że niemal bezwyjątkową regułą jest, że ci sami adwokaci i radcy prawni – obok osoby wykonującej ten sam zawód co obwiniony – mogą również pełnić rolę obrońcy w sprawach dyscyplinarnych. Bez znaczenia jest przy tym, czy dany przepis wymienia ich tam w pierwszej (np. art. 248 ust. 1 pkt 4 u.S.W.) czy dopiero dalszej kolejności (np. art. 49 ust. 1 u.s.z.a.i.b.), gdyż nie świadczy to o jakichkolwiek preferencjach ustawodawcy, który i tak jest w tym zakresie zdany na nieskrępowaną decyzję obwinionego. Dopuszczenie przedstawicieli palestry oraz drugiego z wolnych

⁹ Ustawa z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej. Dz.U. z 2024 r. poz. 1869 ze zm.

¹⁰ Ustawa z dnia 2 grudnia 2009 r. o izbach lekarskich. Dz.U. z 2021 r. poz. 1342.

¹¹ Ustawa z dnia 8 czerwca 2001 r. o zawodzie psychologa i samorządzie zawodowym psychologów. Dz.U. z 2019 r. poz. 1026.

¹² Ustawa z dnia 15 grudnia 2000 r. o samorządach zawodowych architektów oraz inżynierów budownictwa. Dz.U. z 2023 r. poz. 551.

zawodów prawniczych do obrony w sprawach dyscyplinarnych jest naturalną konsekwencją szeroko zakreślonych granic przedmiotowych ich własnej zawodowej aktywności. Wszak jednym z przejawów „świadczenia pomocy prawnej”, o której mowa w art. 4 ust. 1 P. o a. oraz w art. 4 u.r.p., jest właśnie sprawowanie obrony. Ci sami adwokaci oraz radcy prawni są jednak jedyną dozwoloną alternatywą dla poszukającego obrońcy obwinionego adwokata lub obwinionego radcy prawnego, co art. 94 P. o a., art. 68 ust. 4 zd. drugie u.r.p. akcentują w sposób jednoznaczny („wyłącznie”).

Z analizowanych tu przepisów jedynie art. 126 ust. 2 u.s.c. nie precyzuje, kto może być obrońcą z wyboru, co jest opuszczeniem tym bardziej niefortunnym, że ustawa nie odsyła do odpowiedniego stosowania przepisów Kodeksu postępowania karnego¹³. Z faktu jednak, że wobec braku takowego obrońcy – w przypadku zagrożenia jedną z kar wymienionych w art. 126 ust. 2 zd. drugie u.s.c. – dochodzi do wyznaczenia obwinionemu spośród członków korpusu służby cywilnej obrońcy z urzędu¹⁴, należy wnioskować, że i ten członek mógłby być również obrońcą z wyboru. Nie ma bowiem żadnych powodów, by sądzić, że zdatny do sprawowania obrony z urzędu członek korpusu służby cywilnej przez ustawodawcę miałby zostać uznany za niezdolnego do pełnienia roli obrońcy z wyboru. Czy z tego samego art. 126 ust. 2 u.s.c. można jednak wywieść zakaz ustanowienia przez obwinionego członka korpusu służby cywilnej obrońcy z wyboru spośród adwokatów i radców prawnych? Takie rozwiązanie należy odrzucić ze względów systemowych, nie ma bowiem wyraźnego przepisu, który uszczuplałby kompetencje „obrończe” przedstawicieli adwokatury i radców prawnych¹⁵. Za możliwością powierzenia obrony adwokatom lub radcom prawnym – bez wskazania wszakże rodzaju tej obrony – opowiadają się w doktrynie również P. Zuzankiewicz¹⁶ i J. Jagielski¹⁷.

¹³ Nie czyni tego także § 9 pkt 3 r.s.p.w.p.d., gdzie jest mowa o prawie „osoby, której dotyczy postępowanie [wyjaśniające]” do „ustanowienia obrońcy z wyboru”. Nie ma już jednak mowy o tym, kto może zostać takim obrońcą.

¹⁴ Ustawa nie określa go mianem „obrońcy z urzędu”, choć wskazuje na to wyraźnie tryb jego ustanowienia.

¹⁵ Wyliczenie rodzajów aktywności składającej się na „świadczenie” tej pomocy przez adwokatów i radców prawnych (art. 4 ust. 1 P. o a. i art. 6 ust. 1 u.r.p.) ma charakter tylko przykładowy („w szczególności”), stąd wskazanie na występowanie przez nich tylko przed „sądami i urzędami” („urzędami i sądami”), a pominięcie innych instytucji, np. samorządu zawodowego, nie skutkuje sprzecznością odnośnych rozwiązań.

¹⁶ P. ZUZANKIEWICZ, *Komentarz do art. 126, [w:] Ustawa o służbie cywilnej. Komentarz*, red. W. Drobny, M. Mazuryk, P. Zuzankiewicz, Warszawa 2012, teza 2.

¹⁷ J. JAGIELSKI, *Komentarz do art. 126, [w:] Ustawa o służbie cywilnej. Komentarz*, red. K. Rączka, J. Jagielski, Warszawa 2010, teza 2.

W ten sam sposób należy interpretować brak wskazania na adwokata i radcę prawnego przez art. 293 ust. 4 P.s.w.n. (art. 315 ust. 2 P.s.w.n.) oraz wskazanie na nauczyciela akademickiego (studenta) jako potencjalnego obrońcy z urzędu. I w tym wypadku nie można tego uznać za rozwiązanie wykluczające z grona obrońców z wyboru adwokata i radcę prawnego¹⁸, lecz jedynie za rozwiązanie poszerzające grono osób mogących pełnić rolę obrońcy w tym postępowaniu. Za taką interpretacją przemawia także i to, że stosowanie art. 82 k.p.k. w sprawach dyscyplinarnych nauczycieli akademickich wyraźnie wyłącza art. 303 P.s.w.n.

Jestem przekonany, że w przypadkach wymienionych w art. 126 ust. 2 zd. drugie u.s.c. oraz w art. 293 ust. 4 P.s.w.n. (art. 315 ust. 2 P.s.w.n.) przedmiotowe pominięcie adwokata oraz radcy prawnego adwokatury i radców prawnych ma podłoże czysto ekonomiczne. Wszak i członek korpusu służby cywilnej, i nauczyciel akademicki (student) funkcję obrońcy sprawować będą *pro publico bono*, podczas gdy „urzędową” obronę „adwokacką” lub „radcowską” ktoś musiałby jednak opłacić. Skądinąd pominięcie przez art. 126 ust. 2 zd. drugie u.s.c. oraz art. 293 ust. 4 P.s.w.n. (art. 315 ust. 2 P.s.w.n.) jakiegokolwiek podmiotowego kryterium może prowadzić do wniosku, że obwinieni mogą powierzyć swoją obronę każdej innej osobie, nie tylko adwokatowi, radcy prawnemu czy odpowiednio członkowi korpusu służby cywilnej lub nauczycielowi akademickiemu (studentowi). Nic nie ogranicza też obwinionego psychologa, ponieważ art. 24 u.z.p. niezwykle oszczędnie normuje kwestię pomocy obrończej, nie tylko nie wskazując na tego, kto miałby sprawować taką obronę, ale też nie wykluczając nikogo z grona potencjalnych jego obrońców.

Z treści art. 126 ust. 2 zd. drugie u.s.c. i art. 293 ust. 4 P.s.w.n. (art. 315 ust. 2 P.s.w.n.), a także z art. 58 ust. 3-5 u.i.l. oraz z art. 49 ust. 3-4 u.s.z.a.i.b. wynika, że – w ślad za rozwiązaniami karnoprocesowymi – także na gruncie analizowanych rozwiązań dyscyplinarnych możliwe staje się rozróżnienie obrońcy z wyboru oraz obrońcy z urzędu. Pominięcie obrońcy z urzędu przez przepisy Prawa o adwokaturze i ustawy o radcach prawnych można tłumaczyć dwojako: albo wynika ono z przekonania ustawodawcy, że takiego obrońcy obwiniony posiadający kierunkowe wykształcenie w ogóle nie będzie potrzebował albo też ten sam ustawodawca uznał za wystarczające odesłanie *via* art. 95n P. o a. oraz art. 74¹ pkt 1 u.r.p. do odpowiedniego stosowania przepisów Kodeksu postępowania karnego, w tym także do jego art. 83 § 1 *in principio*. Niewytłumaczalny jest natomiast brak takiego rozróżnienia w Ustawie o Służbie Więziennej oraz w Ustawie o zawodzie psychologa i samorządzie zawodowym

¹⁸ Tak też: M. ZIELIŃSKI, *Komentarz do art. 286*, [w:] *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Komentarz do art. 286*, red. H. Izdebski, J.M. Zieliński, Warszawa 2023, teza 2.

psychologów, ale akurat w tym ostatnim akcie problematyka prawa do obrony jest raczej zbiorem opuszczeń niż przykładem wzorcowej regulacji tej kwestii.

W postępowaniu dyscyplinarnym obrońcę z wyboru ustanawia sam obwiniony, co wynika wyrażnie z art. 94 P. o a., z art. 58 ust. 2 u.i.l., a także z art. 248 ust. 1 pkt 4 u.S.W. Za równoznaczne wskazanie należy uznać korzystanie przez obwinionego w trybie art. 126 ust. 2 u.s.c. z pomocy obrońcy „wybranego przez siebie”. „Wybranie” tego obrońcy będzie stanowić w tym przypadku wyrażenie synonimiczne do jego „ustanowienia”. Powyższe należy odnieść do art. 286 ust. 2 pkt 4 P.s.w.n., który ogranicza się do stwierdzenia prawa do korzystania z pomocy obrońcy, bez wskazania, kto miałby tego obrońcę finalnie ustanowić. Kwestii „ustanowienia” nie precyzuje co prawda art. 68 ust. 4 zd. pierwsze u.r.p., ale skoro to obwiniony jest podmiotem omawianego tu prawa, to któż inny miałby to prawo realizować? Wydaje się, że najszerszy krąg podmiotów mogących ustanowić obrońcę określa art. 49 ust. 1 u.s.z.a.i.b., gdyż jest tam mowa o „członku izby, którego dotyczy postępowanie”, a nie o obwinionym. Pojęciem „członka izby samorządu zawodowego, którego dotyczy postępowanie” posługuje się także § 5 r.z.t.p.d., precyzując jednak, że chodzi w nim nie tyle o całe „postępowanie dyscyplinarne”, lecz o jeden z jego etapów, czyli o „postępowanie wyjaśniające”. Istotne jest wszakże to, że i taki „członek, którego dotyczy postępowanie wyjaśniające”, i wymieniony tam „obwiniony” są wskazani jako podmioty uprawnione do posiadania obrońcy, skoro tych obrońców indywidualizuje się za pomocą zaimka dzierżawczego („ich [obrońcy]”).

W świetle przepisów prawa dyscyplinarnego organem uprawnionym do wyznaczenia obrońcy z urzędu jest przewodniczący składu orzekającego (art. 126 ust. 2 zd. drugie u.s.c.), przewodniczący składu orzekającego komisji dyscyplinarnej (art. 293 ust. 4 i art. 315 ust. 2 P.s.w.n.), właściwy sąd lekarski (art. 58 ust. 4-5 u.i.l.), sąd dyscyplinarny (art. 49 ust. 3 pkt 1-2 u.s.z.a.i.b.), przy czym we wszystkich tych przypadkach jest to zarazem obrońca obligatoryjny, w przeciwieństwie do obrońcy wyznaczanego przez sąd dyscyplinarny w sytuacjach wymienionych w art. 58 ust. 3 u.i.l. oraz w art. 49 ust. 4 u.s.z.a.i.b. Te dwa ostatnie przypadki są zarazem przykładem wyznaczenia obrońcy z urzędu na wniosek, do czego może dojść, o ile ten wniosek został „uzasadniony” (art. 58 ust. 3 u.i.l.) lub „w innych uzasadnionych wypadkach” (art. 49 ust. 4 u.s.z.a.i.b.). Odmienność wypadku z art. 49 ust. 4 u.s.z.a.i.b. oznacza, że za obroną z urzędu przemawiać będą okoliczności inne niż te wymienione w art. 49 ust. 3 pkt 1-2 u.s.z.a.i.b. Z kolei kryterium „zasadności” z art. 58 ust. 3 u.i.l. i art. 49 ust. 4 u.s.z.a.i.b. zbliża uregulowane tam przypadki do sytuacji z art. 22 zd. pierwsze *in principio* k.p.w. Ten przepis – oprócz sytuacji

materiałnej obwinionego – wymaga także badania celowości przyznania pomocy obrońcy z urzędu („zgodność z dobrem wymiaru sprawiedliwości”).

Z poczynionych tu spostrzeżeń wynika, że czynność skutkująca wyborem obrońcy jest zazwyczaj określana mianem „ustanowienia”, w przypadku zaś obrońcy z urzędu – mianem „wyznaczenia”, co upodabnia je do określeń używanych na gruncie Kodeksu z 1997 roku. Tylko Ustawa o izbach lekarskich wyłącza się z tej praktyki nazewnicznej, określając mianem „ustanowienia” zarówno czynność ukierunkowaną na obrońcę z wyboru (art. 58 ust. 2), jak i na obrońcę z urzędu (art. 58 ust. 3 u.i.l.). Regułą jest to, że przepisy analizowanych tu ustaw nie precyzują nazwy dokumentu, w oparciu o który działa obrońca z wyboru, jedynie art. 248 ust. 3 u.S.W. używa nieadekwatnej nazwy „pełnomocnictwo”¹⁹, dopuszczając przy tej okazji zmianę jego zakresu („jeżeli nie zawiera ograniczeń”), a także cofnięcie, co w obu tych przypadkach wymaga niezwłocznej notyfikacji obrońcy oraz rzecznikowi dyscyplinarnemu.

Spośród omawianych tu procedur dyscyplinarnych jedynie art. 58 ust. 2 u.i.l. określa liczbę obrońców, z których pomocy może jednocześnie korzystać obwiniony²⁰. Nie oznacza to, że w pozostałych przypadkach takie ograniczenie nie ma miejsca – przecież większość z nich odsyła do odpowiedniego stosowania przepisów Kodeksu postępowania karnego, gdzie takie ograniczenie (do trzech obrońców) funkcjonuje na podstawie art. 77 k.p.k. Możliwość takiej ich multiplikacji, oczywiście w granicach odpowiednio stosowanego art. 77 k.p.k., nie sprzeciwia się użyciu przez właściwe przepisy procedur dyscyplinarnych terminu „obrońca” w liczbie pojedynczej. Tego rodzaju konwencja językowa widoczna jest także na gruncie art. 42 ust. 2 ustawy zasadniczej, a nikomu nie przyszło do głowy, by uznać art. 77 k.p.k. za sprzeczny z konstytucyjnym wzorcem obrony formalnej. Każde z tych rozwiązań jest wyrazem dopuszczalnego kompromisu pomiędzy prawem do obrony a efektywnością i sprawnością procedowania, wątpliwe jest jednak to, dlaczego w przypadku obwinionego lekarza limit obrońców jest niższy i sprowadza się do możliwości posiadania „nie więcej niż dwóch obrońców”. Czy ustawodawca nie jest w stanie wypracować identycznych standardów obrony, zwłaszcza w tak wymiernym obszarze, jak liczba obrońców?

¹⁹ W nauce procesu karnego od lat podnosi się, że obrońca nie jest pełnomocnikiem.

²⁰ Wskazanie na „dwóch” obrońców „spośród lekarzy, adwokatów lub radców prawnych” nie oznacza, że w tych granicach obrońcą nie mógł zostać jednocześnie przedstawiciel np. pierwszego i drugiego lub drugiego i trzeciego z tych zawodów. Nie jest więc konieczne, by obaj obrońcy reprezentowali tę samą profesję.

2. POZOSTAŁE SKŁADOWE PRAWA DO OBRONY

Wydawać by się mogło, że odesłanie przez ustawę szczególną do odpowiedniego stosowania w zakresie postępowania dyscyplinarnego przepisów Kodeksu postępowania karnego w zasadzie eliminuje potrzebę rozbudowywania własnych regulacji dotyczących praw obwinionego. Z perspektywy obwinionego zbędna²¹ wydaje się więc regulacja zawarta w art. 86a ust. 2 zd. drugie P. o a. oraz z art. 67¹ ust. 2 zd. drugie u.r.p., skoro opisane tam prawo do inicjatywy dowodowej, można by z powodzeniem wywieść z odpowiednio stosowanego art. 167 k.p.k. Inna sprawa, że to właśnie wskutek szerokiego odesłania przez art. 95n pkt 1 P. o a. oraz art. 741 pkt 1 u.r.p. do przepisów Kodeksu postępowania karnego²² zawdzięczamy więcej niż oszczędną regulację praw obwinionego adwokata i radcy prawnego na gruncie obu tych ustaw korporacyjnych. Powyższe cechuje skądinąd większość ustaw operujących odesłaniem nieograniczającym się do pewnego tylko wycinka Kodeksu z 1997 roku. Racjonalny ustawodawca powinien założyć zbędność powielania rozwiązań, które i szerzej, i lepiej uregulował w przepisach karnoprocesowych. Jeśli tak, to dla czego – pomimo odesłania przez art. 305 P.s.w.n. do przepisów k.p.k. – w art. 286 ust. 2 P.s.w.n. znalazło się obszerne wyliczenie szeregu uprawnień składających się na prawo do obrony obwinionego nauczyciela akademickiego? Czy jest to swego rodzaju *superfluum* ustawowe? Na tak postawione pytanie należy udzielić odpowiedzi negatywnej. Rozwiązanie to nie jest bowiem skierowane do obwinionego, lecz do „osoby, której czynu dotyczy postępowanie wyjaśniające”²³. Nie będąc obwinionym, osoba ta nie może więc korzystać z dobrodziejstwa odesłania przez art. 305 P.s.w.n. do art. 6 k.p.k. oraz innych przepisów tego Kodeksu, gdzie uregulowano składowe prawa do obrony tego uczestnika postępowania.

Niemal nieograniczone odesłanie przez art. 112 u.i.l. do odpowiedniego stosowania przepisów karnoprocesowych powinno powstrzymać ustawodawcę od wskazania w art. 72 ust. 2 tej samej Ustawy, że obwinionemu lekarzowi służy prawo do złożenia wyjaśnień, a jeśli już, to powinien on zdecydować się także na wskazanie „rewersu” tego uprawnienia w postaci prawa do

²¹ Art. 86a ust. 2 zd. drugie P. o a. jest wręcz uznawany za „odpowiednik art. 167 k.p.k. Tak: R. BASZUK, W. MARCHWICKI, *Komentarz do art. 86a*, [w:] *Prawo o adwokaturze. Komentarz*, red. P.F. Piesiewicz, Warszawa 2023, teza 9.

²² Zdaniem niektórych przedstawicieli doktryny, taki rodzaj odesłania zamyka dyskusję co do natury postępowania dyscyplinarnego i samej odpowiedzialności dyscyplinarnej. Zob. K. CEGLARSKA-PILAT, M. ZBROJEWSKA, *Komentarz do art. 95n*, [w:] *Prawo o adwokaturze. Komentarz*, red. P. Kruszyński, Warszawa 2016, teza 1.

²³ „Stron postępowania wyjaśniającego” – art. 315 ust. 1 w zw. z art. 286 ust. 2 P.s.w.n.

milczenia, czego już tam nie przewidział. Tak więc obwiniony lekarz może składać wyjaśnienia w swojej sprawie w trybie art. 72 ust. 2 u.i.l., ale już odmawia ich złożenia w trybie odpowiednio stosowanego art. 175 § 1 k.p.k. Ten sam art. 72 ust. 2 u.i.l. wyposaża obwinionego lekarza w prawo do znajomości zarzutów²⁴ z art. 59 ust. 1 u.i.l. natomiast – w prawo do inicjatywy dowodowej, ale i w prawo do końcowego zaznajomienia z materiałami postępowania wyjaśniającego oraz składania wniosków o jego uzupełnienie (art. 74 ust. 1-2 u.i.l.). Z przywołanego tu już art. 72 ust. 2 u.i.l. wynika też prawo do pouczenia obwinionego lekarza „o przysługujących mu prawach”, ale jakie to prawa, tego już ustawodawca nie precyzuje, w przepisie tym bowiem wymienia się wyłącznie prawo do złożenia wyjaśnień. Rodzi to poważną wątpliwość, czy pouczeniem z art. 72 ust. 2 u.i.l. należy objąć tylko uprawnienia wynikające z tej ustawy czy też te, które składają się na całokształt prawa do obrony dekodowanego na podstawie przepisu odsyłającego, to jest art. 112 u.i.l.

Dostrzeżoną tu zależność pomiędzy brakiem kompleksowego odesłania do przepisów Kodeksu postępowania karnego a koniecznością autonomicznej – tylko na użytek danego postępowania dyscyplinarnego – regulacji składowych prawa do obrony obwinionego obrazuje także dyspozycja art. 248 ust. 1 u.S.W. Przepis ten – z uwagi na „wrywkowy” zakres odesłania przez art. 259 ust. 1 pkt 1-3 u.S.W.²⁵ do przepisów Kodeksu z 1997 roku – wyposaża obwinionego funkcjonariusza Służby Więziennej, oprócz wspomnianego prawa do ustanowienia obrońcy (pkt 4), także w prawo do odmowy składania wyjaśnień (pkt 1), do zgłaszania wniosków dowodowych (pkt 2), do przeglądania – z zastrzeżeniem art. 248 ust. 2 u.S.W. – akt postępowania dyscyplinarnego oraz sporządzania z nich notatek lub fotokopii (pkt 3), a także do wnoszenia do przełożonego dyscyplinarnego zażaleń na wskazane tam postanowienia (pkt 5). Obwiniony funkcjonariusz, jeśli nie korzysta z prawa do milczenia, ma prawo być wysłuchanym przez rzecznika dyscyplinarnego i złożyć stosowne wyjaśnienia, co wynika z art. 247 ust. 1 u.S.W., ale i jako uczestnik czynności dokonywanej przez tego samego rzecznika otrzymać – stosownie do potrzeb – „pouczenie o uprawnieniach i obowiązkach” (art. 247 ust. 3 pkt 3 lit. c u.S.W.).

Brak odesłania do odpowiedniego stosowania przepisów Kodeksu postępowania karnego ciąży też na postępowaniu dyscyplinarnym prowadzonym w trybie Ustawy o samorządach zawodowych architektów oraz inżynierów

²⁴ Zob. P.K. Sowiński, *Uprawnienia składające się na prawo oskarżonego do obrony. Uwagi na tle czynności oskarżonego i organów procesowych*, Rzeszów 2012, s. 62-63.

²⁵ Podobna zależność zachodzi pomiędzy „wrywkowym odesłaniem” z art. 136bzi u.S.G. a rozbudowanym katalogiem uprawnień składających się na prawo do obrony w art. 136bm ust. 1 pkt 1-5 u.S.G.

budownictwa, który to akt – *via* art. 54 ust. 2 tej Ustawy – odsyła „do przepisów postępowania karnego” (sic) jedynie w zakresie „wzywania i przesłuchiwania świadków oraz biegłych”, ale już nie obwinionych. Zaniechanie to ustawodawca stara się zrekompensować w sposób nieprawidłowy – cedując kompetencję do określenia „zagadnień dotyczących [m.in.] stron i obrońców” na jednego z ministrów i zezwalając na regulację tej problematyki w drodze aktu niższego rzędu (art. 56 pkt 1 u.s.z.a.i.b.). Z treści rozporządzenia Ministra Infrastruktury z 2002 roku²⁶ wynika prawo do odmowy złożenia wyjaśnień (§ 6 ust. 1 r.z.t.p.d.), do „złożenia wszystkich wyjaśnień, które [członek izby samorządu zawodowego, którego dotyczy postępowanie wyjaśniające] uważa za istotne dla sprawy” (§ 11 ust. 1 r.z.t.p.d.), a także do „zgłaszania wniosków dotyczących przesłuchania świadków, powołania biegłych oraz przeprowadzenia innych dowodów” (§ 11 ust. 2 r.z.t.p.d.). Prawo do złożenia wyjaśnień służy też obwinionemu przed sądem dyscyplinarnym (§ 25 ust. 1 r.z.t.p.d.), przed którym ma prawo do „ostatniego słowa”²⁷ (§ 28 ust. 1 r.z.t.p.d.). Podobnie jak obwiniony adwokat (art. 86a ust. 1, art. 88a ust. 4 zd. drugie, art. 91a ust. 1 P. o a.), także obwiniony architekt ma prawo do znajomości uzasadnienia orzeczeń i postanowień kończących postępowanie dyscyplinarne (§ 33 ust. 3 r.z.t.p.d.), a także prawo do zaskarżenia tych orzeczeń (§ 35 rozporządzenia), ale już nie do kasacji (art. 91a ust. 1 P. o a.), lecz do żądania wznowienia postępowania (§ 46 ust. 1 r.z.t.p.d.).

Pomimo braku odesłania do przepisów Kodeksu postępowania karnego z treści przepisów Ustawy o służbie cywilnej – poza omówionym tu już prawem do pomocy obrońcy – da się wyodrębnić jedynie prawo obwinionego do bycia wysłuchanym przez komisję dyscyplinarną (art. 126 ust. 3 u.s.c.), udziału w rozprawie (*arg. a contrario* ex art. 126 ust. 4 u.s.c.), otrzymania orzeczenia wraz z jego uzasadnieniem (art. 126 ust. 6 u.s.c.) oraz do jego zaskarżenia (art. 126 ust. 7 u.s.c.), w tym także do sądu pracy i ubezpieczeń społecznych (art. 127 ust. 2 u.s.c.). Także w tej Ustawie znany jest przypadek delegowania kompetencji do m.in. określenia „trybu prowadzenia postępowania dyscyplinarnego”, co niejako *ad marginem* doprowadziło do określenia w wydanym na podstawie art. 130 pkt 4 *in fine* u.s.c. rozporządzeniu z 2009 roku²⁸ również niektórych składowych prawa do obrony: prawa do informacji o treści zarzutu (§ 8 ust. 1 r.s.p.w.p.d.), do złożenia wyjaśnień (§ 8 ust. 2 zd. drugie i 4 r.s.p.w.p.d.), a także do odmowy ich złożenia

²⁶ Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 31 października 2002 r. w sprawie szczególnych zasad i trybu postępowania dyscyplinarnego w stosunku do członków samorządów zawodowych architektów, inżynierów budownictwa oraz urbanistów. Dz.U. Nr 194, poz. 1635.

²⁷ Sowiński, *Uprawnienia składające się na prawo oskarżonego do obrony*, s. 701-708.

²⁸ Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 9 kwietnia 2009 r. w sprawie postępowania wyjaśniającego i postępowania dyscyplinarnego w służbie cywilnej. Dz.U. Nr 60, poz. 493.

(§ 8 ust. 5 r.s.p.w.p.d.) czy pouczenia o uprawnieniach przysługujących „osobie, której dotyczy postępowanie wyjaśniające” (§ 8 ust. 1 *in fine* r.s.p.w.p.d.).

Dość skąpe, i z pewnością niekompletne, wyliczenie tych uprawnień zawiera z kolei § 9 r.s.p.w.p.d., gdzie jest mowa o zgłaszaniu rzecznikowi dyscyplinarnemu wniosków dowodowych i składaniu wyjaśnień (pkt 1), przeglądaniu akt sprawy (pkt 2) oraz ustanowieniu obrońcy z wyboru (pkt 3). Z tego samego rozporządzenia wynika prawo „osoby, której dotyczy postępowanie [wyjaśniające]” do złożenia dodatkowych wyjaśnień po dacie jej powiadomienia o zakończeniu tego postępowania (§ 10 pkt 1 r.s.p.w.p.d.) i dokonanych w jego trakcie ustaleniach (§ 10 ust. 2 r.s.p.w.p.d.). Z kolei o prawie do znajomości zarzutu można wnioskować z § 15 w zw. z § 11 ust. 2 pkt 2 r.s.p.w.p.d., które nakazują doręczenie osobie objętej postępowaniem wyjaśniającym wniosku rzecznika dyscyplinarnego o wszczęcie postępowania dyscyplinarnego. Z treści rozporządzenia wynika ponadto prawo obwinionego do udziału w rozprawie przed komisją dyscyplinarną (§ 17 ust. 1 r.s.p.w.p.d.) oraz do odpowiedniego czasu na przygotowanie swej obrony²⁹, ponieważ też § 17 ust. 3 r.s.p.w.p.d. wymaga, by pomiędzy doręczeniem obwinionemu wezwania na rozprawę a wyznaczonym terminem zachowano co najmniej siedmiodniowy odstęp. Przepis § 18 *in fine* w zw. z § 23 r.s.p.w.p.d. poręcza obwinionemu prawo do inicjatywy dowodowej, zakreślając jednak termin do składania wniosków dowodowych. Niezależnie od poważnych wątpliwości dotyczących rangi omawianego tu rozporządzenia oraz dopuszczalności regulowania na tym poziomie normatywnym tak ważkich kwestii, jak prawo do obrony, nie sposób nie zauważyć wadliwości § 20 ust. 1 zd. pierwsze *in fine* r.s.p.w.p.d. w zakresie, w jakim przewiduje „wezwanie [obwinionego] do złożenia wyjaśnień”, podczas gdy powyższe jest jego prawem, nigdy zaś obowiązkiem. Innymi prawami obwinionego pozostają: prawo do „ostatniego słowa” (§ 27 r.s.p.w.p.d.), do zapoznania się z treścią orzeczenia komisji dyscyplinarnej wraz z jego uzasadnieniem (art. 126 ust. 6 u.s.c. w zw. z § 29 i § 32 ust. 2 ust. 1 r.s.p.w.p.d.) oraz do jego zaskarżenia (art. 126 ust. 7 oraz art. 127 ust. 2 u.s.c.).

PODSUMOWANIE

Z przeprowadzonej tu – siłą rzeczy ograniczonej – analizy wynika, że prawo do obrony w wybranych postępowaniach dyscyplinarnych ukształtowano zasadniczo według wzorca karnoprocesowego. Powyższe dotyczy nie tylko tych postępowań, które wprost odwołują się do odpowiedniego stosowania przepisów Kodeksu z 1997 roku, lecz również tych, które posługują się rozwiązaniami

²⁹ SOWIŃSKI, *Uprawnienia składające się na prawo oskarżonego do obrony*, s. 127-129.

autonomicznymi. Takie odwzorowanie może być dobitnym dowodem na to, że ustawodawca obejmuje modelem obrony z art. 42 ust. 2 Konstytucji RP także te postępowania, w których rozpoznawany jest zarzut dyscyplinarny. Obwinieni, na wzór oskarżonych, we własnej sprawie wyjaśniają (m.in. art. 286 ust. 2 pkt 1 P.s.w.n.; art. 247 ust. 1 u.S.W.), a nie zeznają i podobnie też jak ci ostatni mogą odmówić ich złożenia (m.in. art. 286 ust. 2 pkt 2 P.s.w.n.; art. 248 ust. 1 pkt 1 u.S.W.). Niemal identycznie skonstruowano prawo do obrony formalnej. Jedyne różnice, jakie zachodzą pomiędzy poszczególnymi postępowaniami, sprowadzają się do możliwości powierzenia tej obrony, w miejsce adwokata lub radcy prawnego, przedstawicielowi tej samej profesji lub służby, której przedstawicielem jest obwiniony. Tylko nieliczne analizowane tu regulacje pomijają adwokata i radcę prawnego, ale brak ten jest możliwy do uzupełnienia w drodze wykładni, o czym była mowa powyżej.

Z powodu zauważonych w niniejszej publikacji niecałościowych odesłań przez art. 259 ust. 1 pkt 1-3 u.S.W. do odpowiedniego stosowania przepisów Kodeksu postępowania karnego konieczne stało się sformułowanie autonomicznej podstawy domniemania niewinności obwinionego, ale i reguły *in dubio pro reo*³⁰, stąd obie te zasady na grunt postępowania dyscyplinarnego prowadzonego w stosunku do funkcjonariusza Służby Więziennej wprowadza art. 249 ust. 2 u.S.W.³¹ Zapewne podobne racje znalazły się u podstaw wskazania w art. 248 ust. 4 u.S.W. i art. 135bm ust. 5 zd. pierwsze u.S.G. dozwolonego kierunku aktywności obrońcy („nie może podejmować czynności na niekorzyść obwinionego”), choć akurat ten w przypadku profesjonalnej obrony można było z powodzeniem wysnuć z językowego znaczenia słowa „pomoc prawna”³², której obrona jest jednym z dozwolonych przejawów aktywności zawodowej adwokatów (art. 1 ust. 1 P. o a.)

³⁰ Także w przypadku tych dwóch reguł nie sposób nie zauważyć niekonsekwencji ustawodawcy. Przykładowo art. 112 pkt 1 u.i.l., wykluczający stosowanie „przepisów o oskarżycielu prywatnym, powódzie cywilnym, przedstawicielu społecznym, o postępowaniu przygotowawczym oraz środkach przymusu (z wyjątkiem przepisów o karze pieniężnej)”, dawał możliwość odpowiedniego stosowania do postępowania dyscyplinarnego także art. 5 k.p.k. Tymczasem zarówno zasada domniemania niewinności, jak i reguła *in dubio pro reo* zostały sformułowane na nowo w art. 61 ust. 1-2 u.i.l., i to w sposób niemal nieodbiegający od ich karnoprosesowych pierwowzorów.

³¹ Ten sam ustawodawca przy tej okazji wykazuje się daleko posuniętą niekonsekwencją – próżno szukać wzmianki o zasadzie domniemania niewinności w przepisach u.S.G., choć te nie odsyłają do przepisów Działu I Kodeksu postępowania karnego, podczas gdy w takiej choćby u.i.l. o zasadzie domniemania niewinności stanowi wyraźnie jej art. 61 ust. 1, chociaż art. 112 u.i.l. bynajmniej nie wyklucza odpowiedniego stosowania art. 5 § 1 k.p.k.

³² „Pomoc” oznacza bowiem „działanie zmierzające do poprawienia czyjejś sytuacji” lub „wsparcie”, nie zaś działanie o przeciwnym wektorze, szkodzące osobie lub sprawie. Zob. *Słownik Języka Polskiego*, w: <https://sjp.pl/pomoc> (dostęp: 25.03.2025).

oraz radców prawnych (art. 2 i art. 4 u.r.p.). Czy w takim razie mimo nierecypowania na gruncie Ustawy o Służbie Więziennej przepisu art. 86 § 1 k.p.k. należy uznać jej art. 248 ust. 4 za zbędny? Otóż nie, ponieważ ten sam akt dopuszcza do pełnienia funkcji obrońcy – obok adwokatów i radców prawnych – także funkcjonariuszy tej Służby, a więc osoby niepodlegające rygorom określonym przez art. 1 ust. 1 P. o a. czy też art. 2 i art. 4 u.r.p. Najwyraźniej ustawodawca uznał, że semantyczna treść słowa „pomoc” jest w tym wypadku niewystarczającym zabezpieczeniem interesu obwinionego, co wydaje się poglądem uzasadnionym. Zależność pomiędzy zakresem odesłania („wrywkowego” lub całościowego) do odpowiedniego stosowania przepisów karnoprocesowych a koniecznością (lub brakiem konieczności) skonstruowania własnego zakazu działania obrońcy na niekorzyść obwinionego widoczna jest także na gruncie innych ustaw. I tak w nieanalizowanej tu bliżej Ustawie o Policji³³, taki zakaz (art. 135f ust. 4 zd. pierwsze) funkcjonuje jako następstwo „wrywkowego” odesłania przez jej art. 135p ust. 1 zd. pierwsze do stosowania przepisów karnoprocesowych i pominięcia przezeń art. 86 § 1 k.p.k., podczas gdy w Ustawie o Krajowej Administracji Skarbowej³⁴ zakaz ten nie występuje. Ta ostatnia sytuacja jest wynikiem odesłania przez art. 275 u.K.A.S. do przepisów Kodeksu z 1997 roku w zakresie szerszym, obejmującym sprawy nieuregulowane w jej rozdziale 2, a więc także dotyczące tego aspektu aktywności obrończej. Identycznie rzecz przedstawia się w przepisach innych ustaw „mundurowych”: art. 125 ust. 4 Ustawy o Centralnym Biurze Antykorupcyjnym³⁵ określa dozwolony kierunek aktywności obrończej, wobec nieodesłania przez art. 135 ust. 1 zd. pierwsze tej ustawy do art. 86 § 1 k.p.k.

Wydaje się, że dopuszczenie do sprawowania funkcji obrońcy obwinionego osoby nieprofesjonalnej w rozumieniu przepisów k.p.k. skłoniło ustawodawcę do sformułowania odrębnej od korporacyjnej i karnoprocesowej podstawy tajemnicy obrończej, czego wyrazem jest art. 49 ust. 6 u.s.z.a.i.b. („wszystko, o czym się dowie w związku z wykonywaniem czynności obrońcy”). Tajemnica ta jest także uznawana na gruncie art. 178 pkt 1 k.p.k., który bynajmniej nie traktuje o „obrońcy oskarżonego”, lecz o „obrońcy”. Niedoprecyzowanie kwestii obrońcy pozwala na objęcie wyrażonym tam bezwzględny zakazem dowodowym każdego obrońcy, także takiego, który występował w postępowaniu dyscyplinarnym, i to niezależnie od tego, czy był to obrońca profesjonalny czy też obrońca niewykonyjący zawodu

³³ Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji. Dz.U. z 2025 r. poz.636.

³⁴ Ustawa z dnia 16 listopada 2016 r. o Krajowej Administracji Skarbowej. Dz.U. z 2025 r. poz.1131 ze zm.

³⁵ Ustawa z dnia 9 czerwca 2006 r. o Centralnym Biurze Antykorupcyjnym. Dz.U. z 2025 r. poz. 712.

adwokata lub radcy prawnego, związanych nakazem poufności przez ich własne przepisy korporacyjne (art. 6 ust. 1 P. o a. i art. 3 ust. 3 u.r.p.).

Zachodząca pomiędzy poszczególnymi elementami prawa do obrony ścisła zależność zdaje się sprzeciwiać pomysłowi stworzenia katalogu minimalnych uprawnień obwinionego w postępowaniu dyscyplinarnym. Bliższa analiza problemu prowadzi jednak do wniosku, że w omawianych postępowaniach niektórym elementom prawa do obrony ustawodawca przypisuje większe znaczenie, czego wyrazem jest ich obecność we wszystkich niemal analizowanych tu regulacjach. Do takich należy zaliczyć prawo do znajomości zarzutu (tu: dyscyplinarnego), do złożenia wyjaśnień oraz do odmowy ich złożenia, do samodzielnej obrony, ale i do pomocy obrońcy, do inicjowania czynności dowodowych czy wreszcie do zaskarżenia orzeczenia. Pilnego doprecyzowania wymaga jednak wskazanie adwokatów i radców prawnych, jako tych profesjonalistów, którzy zawsze mogą pełnić rolę obrońców z wyboru lub urzędu, o czym zdaje się zapominać ustawodawca na gruncie takich chociażby przepisów, jak art. 126 ust. 2 u.s.c. czy art. 293 ust. 4 P.s.w.n. (art. 315 ust. 2 P.s.w.n.). Sam ustawodawca, choć chętnie korzysta z instytucji odesłania do przepisów zawartych w Kodeksie postępowania karnego, napotyka trudności w stosowaniu tego mechanizmu. Zdarza się bowiem, że odesłanie to nie powstrzymuje go od stanowienia autonomicznych, dyscyplinarnych rozwiązań, a nawet dublowania konstrukcji karnoprosesowych. Inna sprawa: czy powiązanie momentu powstania prawa do obrony przez sprawcę przewinienia dyscyplinarnego z uzyskaniem przezeń statusu obwinionego, chociaż nawiązuje do równie formalistycznego podejścia do tego problemu przez art. 71 § 1 (§ 2) w zw. z art. 6 k.p.k., jest zgodne z konstytucyjnym wzorcem prawa do obrony określonym przez art. 42 ust. 2 Konstytucji RP? I w tym miejscu należy udzielić odpowiedzi negatywnej, a dodatkowego argumentu w tym zakresie dostarcza treść art. 1 pkt 8 rządowego projektu Ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw, który wpłynął do Sejmu 1 sierpnia 2025 roku³⁶. Projekt ten zrywa z takim podejściem, przesuwając moment uzyskania prawa do obrony na chwilę, w której „zebrane dowody dostatecznie uzasadniają podejrzenie popełnienia przez nią przestępstwa i wobec której podjęto czynność procesową ukierunkowaną na jej ściganie”. Zmiana ta – o ile zostanie uchwalona – będzie musiała rzutować także na inne postępowania penalne, w tym postępowania w sprawach dyscyplinarnych.

BIBLIOGRAFIA

BASZUK R., MARCHWICKI W., *Komentarz do art. 86a*, [w:] *Prawo o adwokaturze. Komentarz*, red. P.F. Piesiewicz, Warszawa 2023.

³⁶ Druk nr 1600, Sejm X kadencji, dostępny na: <https://www.sejm.gov.pl/sejm10.nsf/druk.xsp?nr=1600> (dostęp: 18.10.2025).

- CEGLARSKA-PIŁAT K., ZBROJEWSKA M., *Komentarz do art. 95n*, [w:] *Prawo o adwokaturze. Komentarz*, red. P. Kruszyński, Warszawa 2016.
- GRZEGORCZYK T., *Kodeks postępowania karnego. Tom I. Artykuły 1-467. Komentarz*, Warszawa 2014.
- JAGIELSKI J., *Komentarz do art. 126*, [w:] *Ustawa o służbie cywilnej. Komentarz*, red. K. Rączka, J. Jagielski, Warszawa 2010.
- KUDŁA J., *Tajemnica obrończa i adwokacka oraz radcy prawnego*, Warszawa 2015.
- KUROWSKI M., *Komentarz do art. 178*, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Tom I. Komentarz aktualizowany*, red. D. Świecki, Warszawa 2025.
- KWAPISZ K., *Komentarz do art. 68*, [w:] *Ustawa o radcach prawnych. Komentarz*, Warszawa 2011.
- SOWIŃSKI P.K., *Uprawnienia składające się na prawo oskarżonego do obrony. Uwagi na tle czynności oskarżonego oraz organów procesowych*, Rzeszów 2012.
- STĘFAŃSKI R.A., ZABŁOCKI S., *Kodeks postępowania karnego. Tom II. Komentarz do art. 167-296*, Warszawa 2019.
- ZUZANKIEWICZ P., *Komentarz do art. 126*, [w:] *Ustawa o służbie cywilnej. Komentarz*, red. W. Drobny, M. Mazuryk, P. Zuzankiewicz, Warszawa 2012.
- ZIELIŃSKI M., *Komentarz do art. 286*, [w:] *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Komentarz do art. 286*, red. H. Izdebski, J. M. Zieliński, Warszawa 2023.
- Słownik Języka Polskiego*, w: <https://sjp.pl> (dostęp: 15.10.2025).

SKŁADOWE PRAWA DO OBRONY W WYBRANYCH POSTĘPOWANIACH DISCYPLINARNYCH

STRESZCZENIE

W tekście zwraca się uwagę na złożoność prawa do obrony w postępowaniach dyscyplinarnych. Zauważa się, że pod względem konstrukcyjnym zbliża to powyższe prawo do rozwiązań funkcjonujących na gruncie procesu karnego. Ta bliskość nie oznacza jednak pełnej identyczności tych rozwiązań. Różne jest też podejście do składowych prawa do obrony w obrębie samych postępowań dyscyplinarnych, czego powodem jest brak wspólnej ich regulacji na poziomie ustawowym. O ile w tekście za zasadne uznaje się zróżnicowanie podmiotów pełniących rolę obrońców w poszczególnych postępowaniach dyscyplinarnych, o tyle poddaje się krytyce niejednolite podejście do momentu, w którym osoba objęta zarzutem dyscyplinarnym nabywa prawa do obrony, z uwagi na jego sprzeczność z konstytucyjnym wzorcem tej obrony.

Słowa kluczowe: postępowanie dyscyplinarne; prawo do obrony; obwiniony; obrońca; postępowanie karne; obrona formalna; obrona materialna